

ISSN 2312–1165

Державний вищий навчальний заклад
“Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”
Факультет історії, політології і міжнародних відносин

Г А Л И Ч И Н А

НАУКОВИЙ І КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНІЙ КРАЄЗНАВЧИЙ
ЧАСОПИС

31'2018

Івано-Франківськ

УДК 94 (477): 355.311

Засновник видання: ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”

Зареєстровано як друкований засіб масової інформації

Реєстраційне свідоцтво КВ № 15260–3832 ПР від 05.06. 2009 р.)

Часопис внесено до Переліку наукових фахових видань України з історичних наук (Наказ МОН України від 7 жовтня 2015 р.)

Рекомендовано до друку вченою радою ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника” (протокол № 12 від 27 грудня 2018 р.)

Головний редактор: Микола Кугутяк

Заступник головного редактора: Ігор Райківський

Відповідальний секретар: Олег Єгрешій

Редакційна колегія: Сергій Адамович, д.і.н., професор (Івано-Франківськ, Україна), Мирослав Волошук, д.і.н., професор (Івано-Франківськ, Україна), Олег Єгрешій, к.і.н., доцент (Івано-Франківськ, Україна), Олег Жерноклеєв, д.і.н., професор (Івано-Франківськ, Україна), Володимир Комар, д.і.н., професор (Івано-Франківськ, Україна), Андрій Королько, к.і.н., доцент (Івано-Франківськ, Україна), Микола Кугутяк, д.і.н., професор (Івано-Франківськ, Україна), Ігор Райківський, д.і.н., професор (Івано-Франківськ, Україна), Петро Сіреджук, д.і.н., професор (Івано-Франківськ, Україна), Степан Борчук, д.і.н., професор (Івано-Франківськ, Україна), Лілія Шологон, д.і.н., професор (Івано-Франківськ, Україна), Джура Гарді, доктор філософії, професор (Новий Сад, Сербія), Мартін Гомза, доктор габілітований, професор (Братислава, Словаччина), Еугеніуш Коко, доктор габілітований, професор (Гданськ, Польща), Беата Лоренс, доктор габілітований, професор (Жешув, Польща), Анджей Янечек, доктор габілітований, професор (Варшава, Польща), Станіслав Стемпень, доктор філософії (Перемішль, Польща).

Адреса редакційної колегії: 76018, Івано-Франківськ, вул. Т. Шевченка 57, e-mail: ludyna@ukr.net

Дивіться наші статті на сторінках: Офіційна сторінка в інтернет-мережі: <http://journals.pu.if.ua/index.php/index/login?source=%2Findex.php%2Findex%2Fuser>

Журнал індексується:

Наукометричною системою **Index Copernicus** (Республіка Польща) – ICV 2017: 45.28

Статті і анотації присутні у міжнародній бібліотечній базі Google Scholar

СТОРІНКИ ЖУРНАЛУ ВІДКРИТІ ДЛЯ ДИСКУСІЙНИХ МАТЕРІАЛІВ, А ТОМУ ЇХ ЗМІСТ НЕ ОБОВ'ЯЗКОВО ВІДОБРАЖАЄ ПОГЛЯДИ РЕДАКЦІЙНОЇ РАДИ

При передруці матеріалів посилання на дане видання обов'язкове

Відповідальність за достовірність фактів, цитат, імен та інших даних несуть автори публікацій

На обкладинці – робота художника Олега Чуйка “Скит Манявський” (2005 р.), на звороті – “Вечір на церковному подвір'ї” (2012 р.)

ГАЛИЧИНА. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. 2018. Ч. 31. 237 с.

GALICIA. Scientific, Cultural and Educative Local Lore Periodical. 2018. Ч. 31. 237 p.

© ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”, 2018

© Факультет історії, політології і міжнародних відносин, 2018

УДК 94 (477.83/86)

**ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ВІДНОСИНИ У СТАНИСЛАВОВІ У ПЕРІОД
ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ (1918–1919)****Адам Адріан ОСТАНЕК***Військова технічна академія у Варшаві**e-mail: adam.ostanek@wat.edu.pl**DOI gal.31.98-108*

У 1918–1919 рр. Станиславів виконував особливу функцію в рамках нової української державності, будучи столицею новоствореної республіки. Національний характер Станиславова не відрізнявся від статистичної картини міст Східної Галичини, в яких переважали поляки та євреї. Зважаючи на вищевикладене, становище польського населення перед обличчям польсько-української війни було важливим елементом внутрішньої політики Західно-Української Народної Республіки, особливо з урахуванням зусиль Державного секретаріату, який прагнув до довіри в очах держав Антанті. Тому “не послідовний” національний характер міста був величезною проблемою для української влади. Мета цієї статті – показати польсько-українські відносини в Станиславові під час існування Західно-Української Народної Республіки з особливим акцентом на ставленні української влади до польської громади, яка проживала в місті. У роботі показані різні підходи української влади до поляків.

Ключові слова: Західноукраїнська Народна Республіка, Станиславів, польсько-українські стосунки, польсько-українська війна.

Створення українською політичною та військовою елітами Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР) в умовах розпаду Австро-Угорської імперії, суперництво і подальша війна з поляками, а також війна з більшовицькою Росією – важливий фрагмент нещодавньої історії українців. Війна з Польщею за національну приналежність Східної Галичини значно вплинула на розвиток добросусідських відносин в цьому регіоні на наступні десятиліття. Українці, намагаючись відірвати змішаний регіон від багатонаціональної Речі Посполитої, усвідомлювали необхідність правильно налагоджувати відносини з місцевими меншинами і, незважаючи на несприятливий хід бойових дій на польському фронті і проблеми з польським підпіллям, намагалися забезпечити деякі національні свободи на територіях, контрольованих ЗУНР. Зокрема, це стосується Станиславова, який в той час був столицею ЗУНР, служив центром політичного життя в Україні і концентрував діяльність всіх організованих меншин – поляків, євреїв та німців.

Мета цієї статті – проілюструвати польсько-українські відносини, що склалися в Станиславові під час існування Західно-Української Народної Республіки, тобто в період з листопада 1918 р. по травень 1919 р. Особливу увагу було приділено проблемі ставлення української влади до мешканців польської національності. Вихідною основою є наукові дослідження і регіональна щоденна преса, що з’явилися в обговорюваному періоді.

Станиславів, завдяки своєму демографічному потенціалу і транзитному положенню, сконцентрував економічне та соціальне життя в цій частині регіону⁵⁷. Національний характер міста був типовим для міст колишньої Східної Галичини, які були переважно польсько-єврейськими. Однак слід пам’ятати, що менші міста і села регіону (включаючи Станиславівський повіт) носили переважно український характер⁵⁸. Згідно перепису 1880 р. в Станиславові проживало 18,6 тис. осіб, з них – поляків 9,7 тис. (52,1%), євреїв – 7 тис. (37,6%), україн-

⁵⁷ Райківський І., Жерноклеєв О. Станиславів під австрійською владою (кінець XVIII – початок XX ст.). *Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітний краєзнавчий часопис*. Ч. 18–19. 2011. С. 11–25; Szarlowski A. Stanisławów i powiat stanisławowski pod względem historycznym i geograficzno-statystycznym. Stanisławów, 1887; Komar Ż. Trzecie miasto Galicji. *Stanisławów i jego architektura w okresie autonomii galicyjskiej*. Kraków, 2008.

⁵⁸ Krzyżanowski K., Kumaniecki W. *Statystyka Polski*. Kraków, 1915. S. 38–39; Zamorski K., *Informator statystyczny do dziejów społeczno-gospodarczych Galicji. Ludność Galicji w latach 1857–1910* / red. H. Madurowicz-Urbańska. Kraków; Warszawa, 1989. S. 86.

ців/русинів – 1,6 тис. (8,6%). Проте, у 1910 р. в місті проживало вже 33,4 тис. осіб, хоча до цієї кількості варто також додати мешканців Княгинина (22,0 тис. осіб) – місцевості, яка щільно оточувала своїми кордонами стіни Станиславова, створюючи спільну міську агломерацію. Таким чином, загальна кількість мешканців, яка проживала на той час в агломерації складала 55,4 тис. осіб. З них євреї – 25,0 тис. (45,1%), поляки – 19,7 тис. (35,5%), українці – 9,2 тис. (16,7%). Згідно перепису 1921 р., у Станиславові мешкало 28,2 тис. осіб, натомість в Княгинині 16,6 тис. осіб, що в сумі давало 44,8 тис. осіб. Із вищезазначеної кількості польську національність вказали 19,3 тис. осіб (43%), єврейську – 19,3 тис. (43%), натомість українську (русинську) – лише 5,8 тис. осіб (12,9%). З точки зору віросповідання, ці цифри були наступними: євреїв – 22,3 тис. осіб (49,8%), римо-католиків – 14,8 тис. (33%), греко-католиків – 7,2 тис. осіб (16%)⁵⁹.

Згідно переписних даних можна побачити, що Станиславів був містом трьох національностей в кінці XIX – початку XX століття, при чому – в залежності від чинника, перевагу мали або поляки або євреї. Українці завжди були третьою національною групою за кількістю осіб.

Підходячи до аналізу питання польсько-українських відносин в Станиславові під час польсько-української війни 1918–1919 рр., слід коротко нагадати про наслідки Першої світової війни. Період 4-річної війни тяжко відбився на Станиславові та його жителях, так як місто тричі було окуповане російською армією. Крім того, Станиславів завжди знаходився на лінії фронту. Це було пов'язано з великою кількістю пошкоджень інфраструктури і широкомасштабним розкраданням майна. Стан міста наприкінці війни був катастрофічним, тому що воно знаходилося в жалюгідному санітарному стані, з дуже поганим забезпеченням. Це викликало низку проблем у повсякденному житті місцевої громади⁶⁰.

В контексті вищезазначених відносин національних меншин, переважаючих у місті, адміністрація української держави, обрана 1 листопада 1918 р., повинна була забезпечити сильний військовий захист у міських і промислових осередках. Органи української цивільної та військової влади (Українська Національна Рада (УНР), Український Генеральний Військовий Комісаріат, згодом перетворений у Верховне українське командування) та Українське Парламентське Представництво у Відні, яке представляло українську справу закордоном, знали про польську перевагу в містах та на міжнародній арені. Тому українська сторона вирішила самостійно виконувати поставлені завдання та цілі щодо розбудови власної держави, ідея якої постала ще з часу Австро-Угорської імперії⁶¹. Все стало простіше, бо поляки не очікували збройного опору українців і після “Маніфесту 7 жовтня” Ради Регентства, який де-факто проголосив незалежність Республіки, чекали мирної конституції органів нової польської держави⁶².

Захоплення влади українцями в 49 районах Східної Галичини проходило досить швидко. Крім Львова, де почалися польсько-українські бої і спонтанних збройних пунктів опору в Бориславі, Дрогобичі, Яворові та Самборі, жодних серйозних перешкод на шляху захоплення контролю над регіоном не відбулося. Ця акція тривала до 7 листопада 1918 р.⁶³

Львівська делегація УНР отримала докладні звіти, що стосувалися реакції польського населення у всіх повітах Східної Галичини. Крім вищезазначених міст, вони були різними – від спокійних і очікуваних до тих, які чинили опір та провокації⁶⁴. Це було дуже важливо для української сторони, тому що окружні комісари УНР після захоплення влади були змушені від-

⁵⁹ Słownik geograficzny Królestwa Polskiego. T. XI. Warszawa, 1890. S. 192 ; Krzyżanowski K., Kumaniecki W. Statystyka Polski. Kraków, 1915. S. 19, 27 ; Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej. T. XIV : Województwo stanisławowskie. Warszawa, 1923. S. 16.

⁶⁰ Адамович С. Станиславів у часи лихоліть Великої війни (1914–1918 рр.). Івано-Франківськ, 2013.

⁶¹ Діло. 1918. Ч. 251. С. 2 ; Klimecki M. Polsko-ukraińska wojna o Lwów i Galicję Wschodnią 1918–1919. Warszawa, 1999. С. 43–45.

⁶² Gazeta Lwowska. 1918. N. 240. S. 3–4 ; Kurjer Lwowski. 1918. N. 488. S. 1–2 ; Kurjer Stanisławowski. 1918. № 1603. S. 1 ; Kurjer Stanisławowski. 1918. № 1604. S. 1.

⁶³ Діло. 1918. Ч. 255. С. 2 ; Діло. 1918. Ч. 256. С. 2 ; Діло. 1918. Ч. 256. С. 2 ; Станіславівський Голос. 1918. Ч. 4. С. 2 ; Станіславівський Голос. 1918. Ч. 5. С. 2–3 ; Павлишин О. Євген Петрушевич (1986–1940). *Ілюстрований біографічний нарис*. Львів, 2013. С. 147.

⁶⁴ Павлишин. О. Польське населення Східної Галичини під владою Західно-Української Народної Республіки. *Вісник Львівського Університету. Серія історична*. 2005. Ч. 39–40. С. 205.

правити частину армії для підтримки Української Галицької Армії у Львові⁶⁵. Незалежно від ставлення до нової влади, все польське населення спочатку чекало вирішення конфлікту на мирній конференції в Парижі. Плани збройних інцидентів робляться тільки в довгостроковій перспективі, що робить їх залежними від політичної і військової ситуації.

У Станиславові Повітова УНР виникла в ніч на 1 листопада 1918 р. Відразу ж було проголошено відозву до населення всього повіту, в якому вони були проінформовані про факт захоплення влади і закликали до беззастережного послуху⁶⁶. 95-й піхотний австрійський полк, в якому 90% складали українці та німецькі офіцери на чолі з капітаном Лайером, сприяли контролю над містом з боку української влади, і вже в ніч з 31 жовтня на 1 листопада заволоділи ключовими об'єктами в місті⁶⁷.

31 жовтня об 11 годині вечора українські солдати почали повстання, до якого приєднався командувач полком, який вступив на українську службу. Полк був розділений на 4 групи, 2 з яких були направлені на залізничну станцію, а інші дві – в центр міста. Групам що патрулювали вулиці були виписані інструкції для дій, рекомендації по збереженню найвищої бойової обережності, їм було наказано перевірити і вигнати державних посадових осіб, що не були українцями. У той же час відбувалася одночасна реквізиція державної власності. Президія районного відділення УНР відвідала головні офіси і муніципальні установи, оголосивши про факт приходу до влади. Окрім залізничного управління, де делегація УНР зустріла сильний спротив зі сторони директора залізничного округу в Станиславові – Павла Прахтель-Моравінського, акція проходила мирним шляхом. Повітовий староста Луціан Завістовскі, отримавши інформацію про захоплення влади українцями, склав повноваження, посилаючись на право на самовизначення народів. О 2.00 ночі на даху залізничного вокзалу в Станиславові було вивішено синьо-жовтий прапор. Українська дирекція сподівалася, що найбільші проблеми будуть саме на залізничному вокзалі, через можливість саботажу польських залізничників, посилаючись на той факт, що рух на залізниці посилювався, так як сотні солдат поверталися додому. Армія також укомплектувала всі склади, а окружний комісар створив додатковий муніципальний орган для спостереження за ситуацією повної безпеки Станиславова. У місті відкрилася нова українська газета – “Станіславівський Голос”, головним редактором якої було обрано Михайла Губчака⁶⁸.

Так званий Листопадовий Чин відбувся без кровопролиття. Польських солдат австро-угорської армії було інтерновано, а солдат української національності, які не мали спеціальних знань та досвіду переконали і дали продовжувати бої⁶⁹. Тут варто додати, що 95-й піхотний полк через кілька днів був перетворений в 1-й полк Збройних сил Української Галицької Армії (УГА), а більшість солдатів були відправлені під Ходорів, де планувалося роззброїти 90-й піхотний полк польського національного складу і повного спорядження, завданням якого було допомогти полякам, які знаходилися в облозі у Львові⁷⁰.

Місцева адміністрація ЗУНР була побудована на основі австро-угорської структури виконавчої влади, з єдиним винятком – функції повітових старост було доручено повітовим комісарам, які управляли всією довіреною адміністрацією на основі австрійської юридичної практики. Правова основа дій окружних комісарів була гарантована положеннями УНР про тимчасову адміністрацію від 16 листопада 1918 р. Згідно з ними повітові комісари безпосередньо підпорядковувалися Секретаріату Внутрішніх справ УНР. Внутрішні розпорядження також регулювали відношення комісарів до повітових комендатур війська та жандармерії, а також

⁶⁵ Klimecki M. Polsko-ukraińska wojna o Lwów i Galicję Wschodnią 1918–1919. Warszawa, 1999. S. 62.

⁶⁶ Станиславів у часи Західно-Української Народної Республіки / ред. І. Монолатій. Івано-Франківськ, 2008. С. 21.

⁶⁷ Діло. 1918. Ч. 251. С. 2 ; Станиславів у часи Західно-Української Народної Республіки / ред. І. Монолатій. Івано-Франківськ, 2008. С. 54.

⁶⁸ Діло. 1918. Ч. 257. С. 2 ; *Станіславівський Голос*. 1918. Ч. 1 ; Станиславів у часи Західно-Української Народної Республіки / ред. І. Монолатій. Івано-Франківськ, 2008. С. 24–25, 60.

⁶⁹ Станиславів у часи Західно-Української Народної Республіки / ред. І. Монолатій. Івано-Франківськ, 2008. С. 60.

⁷⁰ Там само. С. 61–62.

визначали райони які підпорядковувалися дирекції, такі як пошта, телеграф, судова система, залізничні шляхи, соляні шахти та державні землі⁷¹.

Вибір повітових комісарів повинен був відбуватися з нижчих щаблів до вищих і лише потім затверджуватися УНР, що мало гарантувати аби вибраних кандидатів поважали місцеві активісти, а їх прізвища мали формувати авторитет нової влади. Таким чином, з 48 окружних комісарів 25 були докторами наук⁷². Однак, через основний обов'язок повітового комісара, до функцій якого входило забезпечення стабільності та безпеки на підпорядкованому йому окрузі, то урегулювання стосунків національних меншин, які в деяких повітах складали більшість населення належало до обов'язків головного повітового комісара УНР.

Політика української влади по відношенню до національних меншин була обумовлена декількома факторами. Перш за все, українська влада знала про вороже ставлення польської меншини на підпорядкованій території, яка в цих умовах (особливо під час відбудови польської держави) хотіла організувати збройне підпілля для підтримки польської армії. По-друге, було зрозуміло, що вигнання всіх поляків з урядових установ або державних підприємств призведе до паралічу країни і гуманітарної катастрофи безробітного населення. Поза тим, до співпраці намагалися залучити місцевих євреїв, які вже на той час були досить сполонізовані, та співпрацювали з українцями у віденській Державній Раді. Важливим аргументом за спільною згодою національних меншин, була потреба в автентифікації ЗУНР на міжнародній арені. Це було пов'язано зі спробами ЗУНР отримати представництво на мирній конференції в Парижі, де поляки користувалися великою дипломатичною перевагою, а українці опинилися в глухому куті, оскільки Польський національний комітет досить ефективно стверджував, що українська державність належить до групи співпрацівників Австро-Угорської монархії, а отже, до групи країн, які програли війну.

Керуючись вищезазначеними факторами, УНР почала переговори з польською стороною ще під час бойових дій у Львові на центральному рівні і запропонувала представникам національних меншин представництво в УНР. Ця пропозиція не була прийнята поляками, а власне, саме включення меншин в роботу державних органів України могло бути єдиним способом нормалізації взаємин⁷³.

2 листопада 1918 р. представники польської громади в особах Владімержа Юркевіча, Владіслава Дідушицького, Едмунда Рауха, Матеуша Пілецкого і Януша Парнаса прийшли з візитом до повітової УНР з проханням дозволити створення польської міліції для безпеки своєї громади та дозволу на продовольче самоуправління. Однак, обидва прохання було відхилено⁷⁴.

Незважаючи на бойкот нової влади з боку поляків Станіслава та попри невдачу в переговорах зі станіславівською УНР, представникам усіх національних груп вдалося 3 листопада 1918 р. створити орган для нагляду за станом продовольства та санітарії – Адміністраційну Комісію. До її складу входили представники: Української Національної Ради (10 осіб), Польського Повітового Комітету (5 осіб), Тимчасової Єврейської Національної Ради (6 осіб) та Німецької Національної Ради (1 особа). Президіальна Комісія видала відозву для населення, в якій роз'яснила мету свого існування, і ясно підкресла, що *“Комісія працює незалежно від суперечок про приналежність Галичини, метою Комісії є вирішення усіх спільних питань незалежно від національності, а саме: громадської безпеки, питання соціального забезпечення, продовольче забезпечення. Не пророкуючи майбутню долю Галичини, ми закликаємо жителів цього повіту всіх національностей зберігати спокій до того моменту, коли Керівництво вирішить суперечки”*⁷⁵.

Поляки, розуміючи своє положення як тимчасовий стан, видали заяву з умовами, при яких вони погоджувалися співпрацювати з українською владою до часу умов Мирного Конгресу. Перш за все, вони прагнули зберегти польську мову у внутрішній адміністрації і

⁷¹ Павлишин О. Євген Петрушевич (1986–1940). *Ілюстрований біографічний нарис*. Львів, 2013. С. 153–154.

⁷² Там само. С. 153.

⁷³ Klimecki M. *Polsko-ukraińska wojna o Lwów i Galicję Wschodnią 1918–1919*. Warszawa, 1999. S. 49–51.

⁷⁴ Станіславів у часи Західно-Української Народної Республіки / ред. І. Монолатій. Івано-Франківськ, 2008. С. 26.

⁷⁵ Там само. С. 23.

зажадали, щоб усі посадові особи і співробітники польської національності не робили нічого, що може завдати шкоди польській державності⁷⁶.

Спочатку польсько-українські переговори в основному стосувалися питань пов'язаних із безпекою мовних прав і прав громадян у містах, в основному орієнтованих на сприяння діяльності польських організацій і товариств. Поляки також хотіли створити окрему міліцію, але їм у проханні зазвичай відмовляли. Відомі також декларації про готовність співпрацювати з українською владою або навіть декларації про лояльність від польських землевласників і дворян, які УНР не прийняла під тиском українських пробільшовицьких груп⁷⁷. Ще однією спробою зберегти діяльність місцевих громад був дозвіл на продовження роботи колишніх муніципальних магістратів, які лише частково залежали від нагляду УНР. У Станиславові цей магістрат працював аж до травня 1919 р. під керівництвом Павла Чайківського⁷⁸.

Незважаючи ні на що, українська влада прибрала зі своїх позицій всіх високопоставлених чиновників польської національності. Тільки польським чиновникам нижнього рівня було запропоновано співпрацю, якщо вони підписали присягу на вірність ЗУНР. З цієї причини Польська ліквідаційна комісія (PKL) випустила спеціальну директиву "*Поради для польських чиновників і офіцерів, що залишилися в частині Галичини, зайнятої українцями*", в якій вона закликала поляків не виконувати службові обов'язки в українських урядових установах. Тим не менше, їм було наказано залишатися по місцю проживання, бо у випадку повернення польської влади, працівники одразу ж змогли б приступити до виконання своїх службових обов'язків. ПЛК застерегла, що продовження роботи може відбуватися лише у виключних випадках і лише після консультації з найближчим польським комітетом, а присягу на вірність ЗУНР можна зробити лише під примусом. У випадку будь яких незаконних дій, співробітникам погрожували звільненням з роботи та позбавленням соціальної допомоги. В результаті намагань Станиславівського Польського Національного Комітету, для польських працівників, які залишилися проживати на тій території ПЛК видала субсидії, майже еквівалентні їхнім виплатам. З цією метою була виділена величезна сума грошей, які були передані за згодою УНР через приватні банки⁷⁹.

Крім магістрату Станиславова, до січня 1919 р. польські нотаріуси та судді продовжували свою роботу. Польський медичний персонал також не відмовився від робочих місць в округах Східної Галичини, а потім не відмовився від допомоги за час епідемії висипного тифу та іспанського грипу і надання допомоги, незалежно від національності тих, хто її потребував⁸⁰. З іншого боку, працювати відмовилися вчителі шкіл і залізничники, що згодом значно ускладнило рух залізничного транспорту на території ЗУНР. 20 листопада 1918 р. Польський Повітовий Комітет в Станиславові організував демонстрацію, на якій зібралось близько 2 тисяч осіб. Комітет прийняв резолюцію, яка підтримувала форми пасивного опору польської громади, і було оголошено українській владі, що польські люди повернуться на роботу, тільки якщо будуть допущені всі звільнені посадові особи⁸¹.

Українська адміністрація, незважаючи на своє неприязне ставлення до поляків, не хотіла повністю ліквідувати польське культурне та соціальне життя. З іншого боку, нове положення, в якому знаходилися поляки, спричинило зникнення між ними тогочасного поділу –

⁷⁶ Станіславівський Голос. 1918. Ч. 4. С. 2 ; Павлишин О. Польське населення Східної Галичини під владою Західно-Української Народної Республіки. *Вістник Львівського Університету. Серія історична*. 2005. Ч. 39–40. С. 208.

⁷⁷ Павлишин О. Польське населення Східної Галичини під владою Західно-Української Народної Республіки. *Вістник Львівського Університету. Серія історична*. 2005. Ч. 39–40. С. 208–209.

⁷⁸ Kurjer Lwowski. 1919. № 169. S. 2.

⁷⁹ Znicz. 1918. N. 1. S. 4 ; Директива Польської Ліквідаційної Комісії в Кракові службовцям польської національності, які перебувають на території Східної Галичини, стосовно виконання ними службових обов'язків під владою ЗУНР [в:]. Павлишин О. Польське населення Східної Галичини під владою Західно-Української Народної Республіки. *Вістник Львівського Університету. Серія історична*. 2005. Ч. 39–40. Додаток №. 2. С. 249–250.

⁸⁰ Klimecki M. *Polsko-ukraińska wojna o Lwów i Galicję Wschodnią 1918–1919*. Warszawa, 1999. S. 112.

⁸¹ Znicz. 1918. № 1. S. 1–2.

була помітна консолідація та активізація зусиль щодо збереження їх прав. Добре працювали польські Повітові Комітети, створені в основному інтелігенцією та діючі майже в усіх повітах (особливо Станиславівський відділ) та Польська Національна Організація у Тернополі. Ці комітети в основному займалися організацією матеріальної підтримки тих поляків, які не працювали в українській республіці і тих, хто в той час був інтернований в таборах. Вони також координували розподіл коштів, отриманих з ПЛК, проводили громадські збори (найчастіше за допомогою церков) і допомагали в пошуку робочих місць. Найважливішими повітовими комітетами були ті, які діяли в Станиславові та Тернополі. Наприклад, під час публічних зібрань Станиславівський комітет зібрав суму в 9 мільйонів крон, чим зміг покрити зарплату всіх страйкуючих чиновників у Станиславові і профінансувати комітети з бідніших повітів⁸². Українська влада терпимо сприймала діяльність комітетів, тому що вони розвантажили український бюджет і запобігли голоду. Однак це не змінює того факту, що провідні активісти вищезгаданих комітетів переслідувалися частими закликами, а іноді і тимчасово були заарештовані⁸³.

Крім вищезазначених комітетів, функціонували також різні польські професійні організації. Так, комітет Польських Залізничників був найвідомішим у Станиславові, який після об'єднання з польськими професійними організаціями з околиць Станиславова (наприклад, з Польською Робітничою Радою з Коломиї) приєднався до роботи Польського Національного Комітету на чолі з Густавом Добруцьким і Юліушем Салвахом.

Одним із позитивних елементів польсько-українських стосунків в Станиславові був факт згоди української влади на видання польськомовної преси. Спочатку виходили друком три видання: безпартійний "Informator", проукраїнський "Głos Prawdy" та орган Польського Повітового Комітету "Znicz"⁸⁴. З початку лютого 1919 р. на польській мові виходив лише "Znicz", бо українська влада дозволила друкування лише однієї газети для кожної меншини, посилаючись на нестачу газетного паперу⁸⁵. Вищезазначені газети зазвичай публікували інформацію про міжнародну ситуацію, що склалася в Польщі, польську історію і культуру, а іноді навіть дозволяли собі критикувати діяльність органів влади ЗУНР.

Безумовно менш ліберальне ставлення української влади було до діяльності польськомовної освіти. Учні польських шкіл розпочали навчання в середині листопада, згідно з австрійськими правилами. Однак, вже у грудні 1918 р. Повітова УНР закликала польських вчителів до складання присяги на вірність українській державі, яка супроводжувалася акцією українізації освітніх закладів на всій території ЗУНР⁸⁶. У Станиславові усі польські школи були зачинені через відмову у складанні присяги вчителів та учнів. На їх місці було створено більше навчальних закладів із українською мовою викладання⁸⁷. Випадки коли влада ЗУНР дозволяла викладати польською мовою в провінціях траплялися нечасто. У зв'язку з цим польська молодь навчалася на таємних курсах, організованих у приватних квартирах професорів. Це було перш за все в Станиславові та Коломиї⁸⁸.

Українізація шкільництва супроводжувалася також українізацією громадського простору та адміністрації. У березні 1919 р. влада ЗУНР перейменувала назви вулиць Станиславова,

⁸² *Tygodnik Ilustrowany*. 1919. № 32. S. 6–7.

⁸³ Павлишин О., Польське населення Східної Галичини під владою Західно-Української Народної Республіки. *Вістник Львівського Університету. Серія історична*. 2005. Ч. 39–40. С. 213.

⁸⁴ *Znicz*. 1918. № 1. S. 1; Павлишин О. Польське населення Східної Галичини під владою Західно-Української Народної Республіки. *Вістник Львівського Університету. Серія історична*. 2005. Ч. 39–40. S. 214–215.

⁸⁵ *Znicz*. 1919. № 19. S. 2.

⁸⁶ Королько А. Розумович І. Культурно-освітнє життя української громади м. Станиславова в період ЗУНР. *Науковий вісник Чернівецького університету: Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини*. 2013. Ч. 676–677. С. 103–109.

⁸⁷ *Księga pamiątkowa I. Gimnazjum Państw. im. Mieczysława Romanowskiego w Stanisławowie: wydana z okazji uroczystości jubileuszowych i zjazdu b. uczniów w dniach 21-go i 22-go września 1928 roku / red. W. Trusza, J. Zieliński, C. Chowaniec. Stanisławów, 1929. S. 93–96.*

⁸⁸ Павлишин О. Польське населення Східної Галичини під владою Західно-Української Народної Республіки. *Вістник Львівського Університету. Серія історична*. 2005. Ч. 39–40. С. 217.

які були пов'язані з польськими історичними традиціями, на імена, пов'язані з українською культурою, політикою та історією⁸⁹. Початкові спроби цілковитої українізації урядових установ були припинені з практичних міркувань. Значною мірою їх обслуговували здебільшого євреї та частково не звільнені з посад поляки, які не знали української мови. В основному мова йшла про суди, які були польськомовними до січня 1919 р.⁹⁰.

Перший квартал 1919 р., незважаючи на постійні проблеми на польському фронті, був періодом утвердження української державності. На початку року Станиславів був обраний в якості тимчасової столиці ЗУНР і став центральною віссю всього політичного життя українців колишньої Галичини. УНР зіткнулася з низкою проблем, пов'язаних з реформами, які були життєво необхідними для дій української влади щодо забезпечення незалежності. Українське суспільство зажадало реального прискорення процесу приєднання Східної частини Галичини до Наддніпрянської України (яка була ініційована в Фастові 1 грудня 1918 р. та стала можливою завдяки поваленню диктатури Павла Скоропадського). Планувалося також реформувати діяльність самої УНР (33 поляки, 27 євреїв і 6 німців⁹¹ повинні були включені в новий 160-місцевий парламент), і тим самим покращити позицію України у війні з Польщею⁹². Внутрішні проблеми ЗУНР були зосереджені головним чином на неефективності державного апарату, соціальних проблемах та неефективної податкової системи.

У розглянутий період офіційне ставлення влади ЗУНР до польського населення регулювалося кількома правовими актами УНР. Крім того, між цивільними і військовими повітовими управліннями часто виникали внутрішні суперечки в результаті програної війни, а питання про ставлення до поляків у 1919 р. розглядалося крізь призму кількох питань. Перш за все, йде мова про права українських громадян, визначення лінгвістичної сфери, сфери соціально-національних і релігійних свобод, а також в контексті регулювання роботи в'язнів і концентраційних таборів, керованих обома сторонами конфлікту⁹³. Хоча питання про концентраційні табори для поляків в ЗУНР є окремою проблемою, вона також збігалася з проблемою польсько-українських відносин. Ці питання регулювалися польсько-українською санітарною конвенцією від 1 лютого 1919 р. Конвенція покращила жахливі умови життя інтернованих та ініційувала звільнення деяких ув'язнених, особливо літніх людей, дітей та священиків⁹⁴. Це варто підкреслити оскільки розгортався період бруталізації війни з обох сторін.

Більшість таборів для поляків на Покутті знаходилося на околицях Станиславова⁹⁵. На щастя, українська влада прийняла деякі форми допомоги, організованої окружними комітетами для інтернованих⁹⁶. Таким чином, Станиславів став одним із центрів діяльності польських

⁸⁹ *Znicz*. 1919. N. 29. S. 3 ; Федунків З. Станиславів на давних мапах та планах. Івано-Франківськ, 2014. С. 130–134.

⁹⁰ Павлишин О. Польське населення Східної Галичини під владою Західно-Української Народної Республіки. *Вісник Львівського Університету. Серія історична*. 2005. Ч. 39–40. С. 218.

⁹¹ Kozłowski M. Między Sanem a Zbruczem. *Walki o Lwów i Galicję Wschodnią 1918–1919*. Kraków, 1990. S. 208–209.

⁹² Станиславів у часи Західно-Української Народної Республіки / ред. І. Монолатій. Івано-Франківськ, 2008. С. 28–30.

⁹³ Луцький М. Джерела до вивчення правової системи ЗУНР. [w:] *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького* / ред. А. Луцький. Івано-Франківськ, 2015. С. 34 ; Павлишин О. Польське населення Східної Галичини під владою Західно-Української Народної Республіки. *Вісник Львівського Університету. Серія історична*. 2005. Ч. 39–40. С. 242–243.

⁹⁴ Wiszniewski S. Brzeżany i Kresy Południowo-Wschodnie Rzeczypospolitej Polskiej w wojnie polsko-ukraińskiej 1918–1919. Lwów, 1935. S. 145–157.

⁹⁵ Чорненький Р. Табір для інтернованих осіб у Косачеві в Коломиї в період польсько-української війни 1918–1919 рр. *Stanisławów i Ziemia Stanisławowska w II Rzeczypospolitej* / red. M. Kardas, A. A. Ostanek, P. Semków. Warszawa ; Stanisławów, 2016. S. 21–32.

⁹⁶ Чорненький Р. Гаврилишин П. Діяльність Комітету опіки польських жінок над військовополоненими та інтернованими особами у Коломиї в період польсько-української війни 1918–1919 рр., [w:] *Kolomyja, Pokucie i Huculszczyzna w II Rzeczypospolitej. Wybrane zagadnienia* / red. A. A. Ostanek, A. Smoliński. Warszawa, 2017. S. 32–46.

активістів, які виступали за підтримки Червоного Хреста. Однією з асоціацій, які організували допомогу і отримали повне визнання української влади, був так званий “Комітет 10 польських панн” на чолі якого була Марія Дулебянка і Теодора Дзедушицька, які координували заходи з надання допомоги. Однак через об’їзди таборів і інтернованих військовополонених обидві захворіли на тиф і незабаром померли⁹⁷.

Спроби встановити відносини між ЗУНР (тоді ЗОУНР) і польською меншиною були неефективними. Воля до опору владі ЗУНР домінувала і була викликана усвідомленням того, що регулярні війська польської армії наближалися до Станиславова, а також мотивувалася репресіями, які УГА використовувала проти цивільного населення. Невдовзі польські змовники в Східній Галичині об’єдналися в Польську Військову Організацію (ПВО). Згідно з доповіддю польського інформатора по військовополоненим від 26 лютого 1919 р., у ПВО було приблизно 240 чоловік у Тернополі, 1800 у Тернопільському повіті, 420 у Тереховлі, 200 у Золочеві, 800 у Станиславові, 180 у Стрию і 160 у Чорткові⁹⁸. Змовники ПВО готували збройні виступи в повітах, очікуючи моменту відступу української армії. Широкого розголосу у польській пресі набуло повстання, яке готували в Золочеві 28 березня 1919 р. Змовники мали бути додатково підтримані добровольцями з Бережан і Тернополя, а також польськими офіцерами зі Львова⁹⁹. Врешті, організаторів-поляків було страчено в результаті рішення військового суду, що тільки посилювало антиукраїнські настрої польського населення Галичини, а командирів ПВО з інших повітів змусило до глибшої конспірації своїх відділів з огляду на небезпеку руйнування їхніх груп шпигунами¹⁰⁰.

Страта поляків у Золочеві викликала паніку в Станиславові, бо після цього інциденту український комендант Золочева був відправлений саме до цього міста. У той час Станиславівська ПВО вже розширила свої структури в місті під командуванням інженера Антонія Деблессема, який був пізнаваний серед польської громади через його довоєнну діяльність в місцевих воєнізованих організаціях. Організація була створена на основі колишніх стрілецьких формувань і в повній ізоляції від керівних вказівок головного командування ПВО чи Війська Польського, з якими не було жодних контактів (посланці Галевський і Городиський були піймані українською стороною)¹⁰¹.

До травня 1919 р. Станиславівська Комендатура ПВО складалася з: командира Антонія Деблессема, заступника командира Чеслава Гофморки, командира роти Генріка Седлера, Казімежа Гродзіцкого, Казімежа Копіто, Яна Ліса, К. Лозинського, В. Лозинського, П. Бубницького та Тадеуша Динько¹⁰².

У результаті натисків молоді ПВО на коменданта, збройний виступ було заплановано на 25 травня 1919 р. (пов’язки були підготовлені жіночою асоціацією “Młówka”). Це збіглося з успішною прифронтовою ситуацією, тому що регулярні війська Польської Армії наближалися з півночі і півдня. Усе це викликало велику стурбованість в українському штабі. Щоб уникнути непотрібної боротьби, Антоній Деблесем вирішив провести переговори в квартирі Густава Добруцького із заступником начальника українського штабу – підполковником Бемом. Контакт було зроблено лікарем українського штабу Максиміліаном Мондшайном, який, можливо, був польським шпигуном. Український офіцер, в замість за допомогу ПВО, виправдовуючи своє ім’я перед польською владою, зобов’язався використати свої повноваження для відпровадження української армії зі Станиславова без відводу предметів постачання і боєприпасів і відступу УГА на лівий берег Дністра, що дозволило оминати Станиславів.

⁹⁷ Павлишин О. Польське населення Східної Галичини під владою Західно-Української Народної Республіки. *Вістник Львівського Університету. Серія історична*. 2005. Ч. 39–40. С. 240–241.

⁹⁸ Там само. С. 227.

⁹⁹ Павлишин О. Євген Петрушевич (1986–1940). *Ілюстрований біографічний нарис*. Львів, 2013. С. 176.

¹⁰⁰ Z krwawych dni Złoczowa 1919 r. Złoczów, 1921.

¹⁰¹ Deblessem A. Wspomnienia z prac i walk o polskość Stanisławowa. *Ze specjalnem podkreśleniem akcji P.O.W. z czasów 1918–1920*. Stanisławów, 1934. S. 29–32.

¹⁰² Ibid. S. 25.

25 травня 1919 р. о 14.00 ПВО у Станиславові розпочала збройний виступ із приблизно 500 повстанцями, які розпочали захоплювати важливі будівлі: Магістрат, бараки при вулицях 3 травня, Зосина Воля, Белінського, Камінського, Голуховського, пошту, військовий шпиталь, склади боєприпасів та арсенал, а також в'язницю та ключові для утримання контакту місця і залізничний вокзал¹⁰³. Акція проходила швидко. Кількість людей, що брали участь у заході, розширилася приблизно до 1000 чоловік. У результаті випадкової стрілянини загинуло кілька українських солдат. Однак переважна більшість солдатів УГА разом із Радою Державних Секретарів, Парламентаріями і Верховною Комендатурою України вже вийшли з міста. Близько 16 години Станиславів було повністю захоплено поляками, символом чого став польський прапор на вежі ратуші. Коли ПВО забезпечили собі ключові пункти в місті, Польський Національний Комітет на чолі з Густавом Добрудським організував зміни адміністративних органів міста, призначивши нового бургомистра – Антонія Штигара¹⁰⁴.

Наступного дня була прийнята делегація румунської армії, яка зайняла Покуття, а 27 травня 1919 р. перші регулярні війська Польської Армії стали підходити до Станиславова¹⁰⁵. Хоча польська громадськість Станиславова боялася двічі втратити місто і двічі мобілізувала всі свої сили для його захисту – під час Чортківської офензивної наступу УГА та під час польсько-російської війни, Станиславів залишався під владою Другої Речі Посполитої два десятиліття.

Становище польської громади Станиславова під час польсько-української війни 1918–1919 р. назагал не відрізнялося від становища, в якому перебували поляки інших повітів, контрольованих ЗУНР. Однак в невеликих містах ставлення представників української влади до польських жителів часто вирішувалося місцевим районним комісаром або місцевими військовими властями, які здійснювали певні зловживання і переслідування конкретних осіб (найчастіше з особистих причин).

Однак права національних меншин в ЗУНР регулювалися положеннями, прийнятими через український Парламент, які в більших містах, де поляки перевершували чисельністю українців, були більш шановані. Це яскраво відображалося в Станиславові, що часто пробуджувало незадоволення більш радикальних українських політиків з інших повітів¹⁰⁶. Надаючи неукраїнському населенню елементарні національні права, УНР спробувала знайти спосіб досягти згоди, якщо не з Польщею, то принаймні з Антантою і завоювати її прихильність. Однак, українській державі так і не вдалося на теренах Галичини знайти поляків для співпраці, в переконаннях яких період української державності був лише продовженням австрійського поневолення та незрозумілою спробою включити ці землі в українську частину Росії. Непохитність польської меншини, усвідомлення існування польського підпілля майже в кожному окрузі і труднощі ЗУНР, викликані війною з Польщею, сприяли зростаючій ворожості українських політиків і військових до поляків. Ніхто, як на польській стороні, так і на українській стороні, не бачив шляху правильного вирішення польсько-українських відносин.

Однак слід визнати, що польсько-українські відносини в Станиславові були виразно кращими, ніж в провінціях або містах, де поляки були меншістю. Станиславів був прикладом, де з різних причин, як прагматичних так і загальнонародських, українська влада намагалася не провокувати ситуації, в якій могли би зустрітися дві громади – польська і українська. Зрозуміло, що численні представники обох національностей, які і досі живуть поруч один з одним і підтримують часто правильні або навіть дружні стосунки, не хотіли перетворювати польсько-українські відносини в місті у взаємний конфлікт.

Разом із тим, історія незалежних поляків і українців в Галичині під час Першої світової війни показала, настільки обидві громади взаємно ігнорували потреби один одного. У всіх полеміках, що стосувалися майбутнього Галичини після закінчення Великої війни, обидва

¹⁰³ Znicz. 1919. № 52. S. 1; Deblessem A. Wspomnienia z prac i walk o polskość Stanisławowa. *Ze specjalnem podkreśleniem akcji P.O.W. z czasów 1918–1920*. Stanisławów, 1934. S. 38.

¹⁰⁴ Deblessem A. Wspomnienia z prac i walk o polskość Stanisławowa. *Ze specjalnem podkreśleniem akcji P.O.W. z czasów 1918–1920*. Stanisławów, 1934. S. 36.

¹⁰⁵ Znicz. 1919. № 53. S. 2.

¹⁰⁶ Znicz. 1918. № 5. S. 4.

народи, посилаючись на багатовікову історичну традицію, показували, що, живучи поруч один одного фізично, ментально знаходилися все ж досить далеко.

POLISH-UKRAINIAN RELATIONS IN STANISŁAWÓW IN THE PERIOD OF THE WESTERN UKRAINIAN PEOPLE'S REPUBLIC (1918–1919)

Adam Adrian OSTANEK

Military Technical Academy in Warsaw

e-mail: adam.ostanek@wat.edu.pl

Summary

In 1918–1919, Stanisławów performed a special function in the framework of the new Ukrainian statehood, being the capital of the republic. The national character of Stanisławów did not differ from the statistical picture of the cities of Eastern Galicia, in which Poles and Jews dominated. Considering the above, the position of the Polish population in the face of the Polish-Ukrainian war was an important element of the internal policy of the West Ukrainian People's Republic, especially given the efforts of the State Secretariat, which sought trust in the eyes of the Entente states. Therefore, the inconsistent national character of the city was a huge problem for the Ukrainian authorities. The purpose of this article is to show the Polish-Ukrainian relations in Stanisławów during the existence of the West Ukrainian People's Republic, with particular emphasis on the attitude of the Ukrainian authorities to the Polish community living in the city. The paper shows the different approaches of the Ukrainian authorities to the Poles.

Keywords: *The West Ukrainian People's Republic, Stanisławów, Polish-Ukrainian relations, Polish-Ukrainian war.*

REFERENCES

- “Gazeta Lwowska”. 1918. № 240, z 22 X. S. 3–4.
“Kurjer Lwowski”. 1918. № 488, z 21 X. S. 1–2.
“Kurjer Lwowski”. 1919. № 169, z 21 VI. S. 2.
“Kurjer Stanisławowski”. 1918. № 1603, z 13 X. S. 1.
“Kurjer Stanisławowski”. 1918. № 1604, z 20 X. S. 1.
“Tygodnik Ilustrowany”. 1919, nr 32, z 9 VIII. S. 6–7.
“Znicz”. 1918. № 1. 1 XII. S. 1–2.
“Znicz”. 1918. № 2. 5 XII. S. 4.
“Znicz”. 1918. № 5. 15 XII. S. 4.
“Znicz”. 1919. № 19. 2 II. S. 2.
“Znicz”. 1919. № 29. 9 III. S. 3.
“Znicz”. 1919. № 52. 27 V. S. 1.
“Znicz”. 1919. № 53. 29 V. S. 2.
“Dilo”. 1918. № 251. 3 XI. S. 2.
“Dilo”. 1918. № 255. 8 XI. S. 2.
“Dilo”. 1918. № 256. 10 XI. S. 2.
“Dilo”. 1918. № r 256. 11 XI. S. 2.
“Dilo”. 1918. № 257. 10 XI. S. 2.
“Stanislavivskyi Holos”. 1918. № 1. 6 XI.
“Stanislavivskyi Holos”. 1918. № 4. 15 XI. S. 2.
“Stanislavivskyi Holos”. 1918. № 5. 19 XI. S. 2–3.
Deblessem A. Wspomnienia z prac i walk o polskość Stanisławowa. *Ze specjalnem podkreśleniem akcji P.O.W. z czasów 1918–1920*. Stanisławów, 1934. S. 25, 29–32, 36, 38. [in Polish].
Klimecki M. Lwów 1918–1919. Warszawa, 2011. [in Polish].
Klimecki M. Polsko-ukraińska wojna o Lwów i Galicję Wschodnią 1918–1919. Warszawa, 1999. S. 43–45, 49–51, 62, 112. [in Polish].
Komar Ż. Trzecie miasto Galicji. Stanisławów i jego architektura w okresie autonomii galicyjskiej. Kraków, 2008. [in Polish].
Kozłowski M. Między Sanem a Zbruczem. Walki o Lwów i Galicję Wschodnią 1918–1919. Kraków, 1990. S. 208–209. [in Polish].
Krzyżanowski K., Kumaniecki W. Statystyka Polski. Kraków 1915, S. 19, 27, 38–39. [in Polish].

Księga pamiątkowa I. Gimnazjum Państw. im. Mieczysława Romanowskiego w Stanisławowie : wydana z okazji uroczystości jubileuszowych i zjazdu b. uczniów w dniach 21-go i 22-go września 1928 roku / red. W. Trusza, J. Zieliński, C. Chowaniec. Stanisławów, 1929. S. 93–96. [in Polish].

Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej. T. XIV : Województwo stanisławowskie. Warszawa, 1923. S. 16. [in Polish].

Słownik geograficzny Królestwa Polskiego. T. XI. Warszawa, 1890. S. 192. [in Polish].

Szarłowski A. Stanisławów i powiat stanisławowski pod względem historycznym i geograficzno-statystycznym. Stanisławów, 1887. m

Wiszniewski S. Brzeżany i Kresy Południowo-Wschodnie Rzeczypospolitej Polskiej w wojnie polsko-ukraińskiej 1918–1919. Lwów, 1935. S. 145–157. [in Polish].

Z krwawych dni Złoczowa 1919 r. Złoczów, 1921. [in Polish].

Zamorski K. Informator statystyczny do dziejów społeczno-gospodarczych Galicji. Ludność Galicji w latach 1857–1910 / red. H. Madurowicz-Urbańska. Kraków ; Warszawa, 1989. S. 86. [in Polish].

Adamowych S. Stanyslaviv u chasy lykholit Velykoi viiny (1914–1918 rr.). Ivano-Frankivsk, 2013. (in Ukrainian).

Dyrektiva Polskoi Likvidatsiinoi Komisii v Krakovi sluzhbovtсам polskoi natsionalnosti, yaki перебувають на території Східної Галичини, стосовно виконання ними слuzhbovykh обов'язків під владою ZUNR, [v:] O. Pavlyshyn. Polske naselennia Sхідnoi Halychyny під владою Zakhidno-Ukrainskoi Narodnoi Respubliky. *Vistnyk Lvivskoho Universytetu. Serii istorichna*. 2005. Ch. 39–40. Dodatok No. 2. S. 249–250.

Korolko A., Rozumovych I. Kulturno-osvitne zhyttia ukrainskoi hromady m. Stanislavova v period ZUNR. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. Istorii. Politychni nauky. Mizhnarodni vidnosyny*. 2013. Ch. 676–677. S. 103–109. (in Ukrainian).

Lutskyi M. Dzherela do vyvchennia pravovoi systemy ZUNR. *Naukovo-informatsiyni visnyk Ivano-Frankivskoho universytetu prava imeni Korolia Danyla Halytskoho* / red. A. Lutskyi. Ivano-Frankivsk, 2015. S. 34. (in Ukrainian).

Pavlyshyn O. Yevhen Petrushevych (1986–1940). *Iliustrovanyi bihrafichnyi narys*. Lviv, 2013. S. 147, 153–154, 176. (in Ukrainian).

Pavlyshyn O. Polske naselennia Sхідnoi Halychyny під владою Zakhidno-Ukrainskoi Narodnoi Respubliky. *Vistnyk Lvivskoho Universytetu. Serii istorichna* 2005. Ch. 39–40. S. 205, 208–209, 213–215, 217–218, 227, 240–243. (in Ukrainian).

Raikivskyi I., Zhernokleiev O. Stanyslaviv під австрійською владою (кінets XVIII – початок XX st.). *Halychyna. Vseukrainskyi naukovyi i kulturno-prosvitnii kraieznavchyi chasopys*. T. 18–19 / red. M. Kuhutiak. Ivano-Frankivsk, 2011. S. 11–25. (in Ukrainian).

Stanyslaviv u chasy Zakhidno-Ukrainskoi Narodnoi Respubliky / red. I. Monolatii. Ivano-Frankivsk, 2008. S. 21, 23–26, 28–30, 54, 60–62. (in Ukrainian).

Fedunkiv Z. Stanislaviv na davnikh mapakh ta planakh. Ivano-Frankivsk, 2014. S. 130–134. (in Ukrainian).

Chornenkyi R., Havrylyshyn P. Diialnist Komitetu opiky polskykh zhinok nad viiskovopolonenymy ta internovanyymy osobamy u Kolomyi v period polsko-ukrainskoi viiny 1918–1919 rr. *Kolomyja, Pokucie i Huculszczyzna w II Rzeczypospolitej. Wybrane zagadnienia* / red. A. A. Ostanek, A. Smoliński. Warszawa, 2017. S. 32–46. (in Ukrainian).

Chornenkyi R. Tabir dlia internovanykh osib u Kosachevi v Kolomyi v period polsko-ukrainskoi viiny 1918–1919 rr. *Stanisławów i Ziemia Stanisławowska w II Rzeczypospolitej* / red. M. Kardas, A. A. Ostanek, P. Semków. Warszawa ; Stanisławów, 2016. S. 21–32.